

sculptorul GEORGE TEODORESCU văzut din scrisori

La 12 octombrie 1952 doctorul Atanasiu Pascu, astăzi distins om de știință, scria din Paris:

„George a fost îngrijit și iubit de toată lumea. Din nenorocire avea o boală prea crudă, fără leac, care de altfel a fost prelungită pînă în ultima zi cînd inima l-a lăsat. Il văzusem seara cînd mi-a spus: „Păscuțule, am dureri mari, ar fi mai bine să-mi faceți injecția aceea...” I-am spus că totul este numai o criză și că se va aranja în două-trei zile, deși știam că nu mai este nici o scăpare...”

Sculpturile sale au rămas în Argentina. Ce păcat. Și dacă nu l-am fi sfătuit să nu părăsească Parisul, fie de Brâncuși, fie de mine! Cînd avea ceva în cap, nimic și nimeni nu-i putea scoate...”

Rîndurile au fost scrise de medicul și prietenul lui George Teodorescu, omul care îl veghease pînă la momîntul din cimitirul Villejuif.

Avea să moară la Paris, departe de țară, unul din artiștii din ale cărui mîini și suflet curescără chipuri de piatră și fîntîni, hrănindu-se cu cer și tors de femeie clădit din pulsul ceților...

Cu cîteva zile înainte de moarte, la 26 august 1952, scrie din Paris către matusa Didica din Călărași. Artistul vorbește de o suferință enormă — „de două ori eram aproape sfîrșit. Nu mai mîncam, nu mai vorbeam.” Apoi și-a revenit. Incepuse să mînce, să umble. „Totuși, durerile n-au încetat, brațul sting mă supăra...” încheie el.

Poate că în aceste zile arăta tot așa cum se zugrăvise cu mult înainte, poate odată cu agravarea suferinței sale necrutătoare — prin

luna mai: „In oglindă îmi apare o imagine de om bolnav, palid, slab. Ochi încercănați. Da, am slăbit mult, picioarele și brațul drept sînt niște biete fuse...”

El, care avea înfățișare de atlet! De pe patul de suferință de la Institutul Gustave Roussy, sărută pe sora mamei sale „cu tot dorul ce-i arde inima”; își salută fratele. O roagă pe matusa lui să aibă grijă de puținele lucruri ce au mai rămas de la mama lui, și asta ca „să izbutim, unde om sta, să dăm o atmosferă din timpul cînd mai trăia”.

Avea așadar, speranțe. De Anul nou proiectase cu maestrul Brâncuși — avea atelierul în 11, Impasse Ronsin XV-e, sărbătorirea sa, — „cu toți prietenii mei ce m-au ajutat și încurajat”. Credea că tot în noaptea Anului nou are să se căsătorească.

„Îți imaginezi ce fericit sînt cînd spun că vin acasă, să stăm țarâși împreună și să nu ne mai despărțim. Să te fac fericit. Să rîzi și să spui la glume toată ziua, și să facem niște mîncăruri ca la noi. Și să-mi reiau ciocanul și dățile în primire...”

Deși surpată de dureri atroce, tăria lui este imensă, așa cum se relevă în scrisoarea de la 10 august 1952:

„... era să ating liniștea. Dar ochii mi s-au redeschis. Bineînțeles percepînd suferințele (...) Îngrijit am fost tot timpul admirabil (...) de o frumoasă infirmieră. Am început să țin la ea. În ziua de repaos îmi lipsește teribil. Are toată încrederea în forța și voința mea, mereu mă încurajează că a noastră va fi la glorie...”

Cu alte treizeci de zile în urmă, la 10 iulie, practic își scrie sfîrșitul: „Rana merge spre vindecare, tratamentul fiind lung. Sînt foarte bine îngrijit. Abia aștept să mă întorc acasă, alături de voi, să simt adevărata dragoste încă odată... Să rămîn lingă voi, să-mi reiau pietroaiele lăsate acasă la cioplit. Să mai beau un sprîț cu Paul și cu prietenii din copilărie. Dorul de acasă mă roade (nu suferința fizică — vrea să spună) — sînt sătul de străinătate...”

Moartea a fost mai puternică... La 9 septembrie 1952 puterea lui se frînge. Murea trist.

„...Ce trist e să vezi clar, pe toți din jur, cum se bălăcesc în mocirlă, în falsitate. Lipsa de scrupule, lipsa oricărui sentiment pentru bine, frumos. Cum injustiția domine...” un imens conglomerat ce începuse a se da de-avalma, iată ce devenise omenirea pentru artist.

Multe din nedreptăți le simțise încă de mic, încă din adolescență începuse să sufere. „Refuzul în baltă, aiurea, îmi era narcoticul”. Iar cînd sculptura îi întînse mrejele, începuse să uite de tot, de toate, formîndu-și o mică lume a sa.

„Întîmplarea îl scoate din birlog” — este vorba de bursa statului francez pentru sculptură obținută în 1946 prin concurs: îl scoate așadar prin propriul său merit și îl aruncă la depărtări, din ce în ce mai mari, de pămîntul natal, de ai săi. Începe astfel să cunoască mai bine cruzimea vieții (artistul o numește cruditate) și se cutremură. Dar se vede rezistent, cu forță fizică, cu un caracter inflexibil și se hotărăște: „rezistă!” Lupta se dă, ca totdeauna, cu mijloace inegale. Pînă într-un tîrziu, cînd îl prinde obosit și-i dă lovitură. Artistul stabilește împrejurările într-o scrisoare trimisă din Argentina la 31 august 1951. De la primele cuvinte își avertizează fratele, nu va vorbi de „mîniile averse în căutare de lumi și forme”; acum îi va „cînta melodia nouă, fără lirisme, fără umor”; este o misă a artistului, cea dintîi parte — *Kyrie*, din cele șase părți; *Gloria* avea să-i vină mai tîrziu. Crede, și-l exprimase, era însăși arta sa; *Sanctus*, *Benedictus* și *Agnus Dei* avea să le rostească cu diferite prilejuri, dacă nu însăși opera sa are să o facă cu prisosință.

Și cum George Teodorescu și-a scris în piatră misa lui, polifonia artei sale se află în luminile care suie din tăcerea pietrelor ce ne-au rămas de la el.

Iată cum fixează clipa „cînd îl prinde obosit, și-i dă lovitură”:

„Era acum 10—11 luni cînd începusem să mă lupt cu blocurile, cu barele de fier, la construirea cuptorului de ceramică. Într-o după amiază, încercam să ridic o ultimă bară, eram obosit, forțele m-au lăsat și fierul în cădere mi-a atins pieptul. Fără să dau importanță, am continuat mișcările. După alte zile și zile, iată că vin ceva mai tîrziu de la un concert și caut butonul să aprind lumina, era noapte, și rîu orientat, îmi frec pieptul de rama ușii. Același sfîrc al pieptului sting. Se făcu o mică rană și mă jena ganglionul de sub braț. Lucrul avansa, cuptorul lua formă, însă în același timp avansa și rana...”

Trecură astfel zile și zile. Au început durerile. Durerii morale se adăugau cele fizice. Cînd scrie aceste rînduri, trăise de-acum mai mult de zece luni de sfîșietoare suferințe. Trecuse prin foc — „durerile erau din ce în ce mai acute — calmantele neavînd cuvînt”, cum scrie artistul. Dar le suportă cu calm, senin, fără șanțuri pe frunte, fără strigăte — suferința lui era lăuntrică și consideră totul drept o pedeapsă a gîndurilor — o pedeapsă a neputinței sale. Ar fi vrut mai mult.

Amintirile fac noaptea ușoare, zilele agreabile. Dorul de casă îi ușurează suferințele. Uneori se ridică din patul suferinței sale și părăsește Villejuif-ul și rătăcește prin parcu-

rele Bucureștiului, altelei se scaldă în apa tulbură a Borcei sau bea cafea la Mamuth; sau urcă cu sacul în spate la Babele. De aici pomește artistul în călătoriile sale, dintre pietre, fără să ostenească. Cred că în lungile sale călătorii scrutează zăestrea spirituală a oamenilor în mijlocul cărora viețuiește și mereu se întoarce la pămîntul țării sale... Om de cîmpie — avea nostalgia piscurilor, credea în demnitatea altitudinilor spirituale. Adevăratele, marile lui călătorii, de aici le înfiripă. Traversarea orașelor, mărilor, nisipurilor și chiar a altor munți... pe ploaie, pe ninsoare, pe frig sau pe căldură, are o țintă — artistul veșnic este în căutare, așa și scrie, de altfel, din Paris, — „ceșnic sînt în căutare, mereu dorind altceva, pașii mei nicicînd neavînd un moment de răgaz”.

Ce caută, ce vrea?

Se născuse la 22 aprilie 1915 în Ciocina Ialomiței.

Mama — Maria — casnică; tatăl — Aurel Teodorescu, judecător.

După doi ani de studii la Drept, intră în urma unui examen direct în anul III, clasa profesorului Oscar Han. Cîteva luni lucrase în atelierul sculptorului Ion Vlasiu. Sînt anii cînd în sculptură munca în sine este aceea care îl interesează.

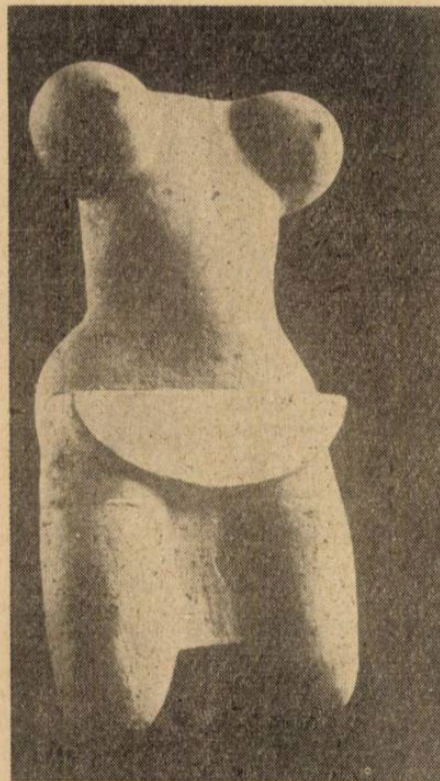
La 25 decembrie 1937, se deschide la Călărași *Expoziția sculptorului George Teodorescu*. Catalog tipărit. Avea 22 ani.

1939 Salonul Oficial, Pavilionul Artelor din Șoseaua Kiseleff, George Teodorescu expune portretul lui Traian Pană.

„Vădită stăpînire a formei și de o puternică expresivitate care denotă preocupări de înțelegere lăuntrică și tendințe de exprimare a acestora într-un tot armonios, de un netăgăduit echilibru”, — scrie cronicarul artelor plastice și conchide: „În căutarea a ceea ce este uman, George Teodorescu poate realiza mult”.

În 1940 încheie studiile la Academia de Arte Frumoase. Este căutat de arhitecți.

La comanda arhitectului Jean Văleanu proiectează, în anul 1940 și execută *Fîntina anotimpurilor* în curtea interioară a blocului din Calea Victoriei 101. Bucureștiul se împodobise între timp cu statuia Centaurului din Parcul Kiseleff și cu statuia lui Spiru Haret, opere ale lui Ion Jalea, prima din 1925, iar cea de a doua din 1935. În 1936 se ridică statuia lui Mihail Kogălniceanu. Această operă a lui Oscar Han se alătură celorlalte în bronz — statuia lui Constantin Brâncoveanu —, și ea operă a magistrului în clasa căruia învă-

șase George Teodorescu. Se ridicaseră multe monumente în răstimpul dintre cele două războaie mondiale —, monumentul Aviatorilor — acel Icar gigantic însuflețit de sculptorița Lidia Kotzebuie între 1930 și 1935. Monumentul eroilor C.F.R. — opera a doi sculptori de seamă, C. Medrea și I. Jalea; monumentul inginerului George Duca, realizat în 1934 de sculptorii Dimitrie Paciurea, Filip Marin și arhitectul Ștefan Burcuș. *Fîntina anotimpurilor* a lui George Teodorescu se adăugă unei serii care începea cu *Fîntina* lui George Gr. Cantacuzino, ridicată în 1870; *Fîntina* cu zodii în mozaic negru — operă din anul 1935 a arhitectului Octav Doicescu și a sculptorului Mac Constantinescu, sau în sfîrșit, *Fîntina Miorița* cu mozaicuri ale sculptoriței Mihaela Petrașcu.

Cîteva succese: Salonul Oficial mai-iunie 1942. În sala Dalles expune *Mască*, lucrare premiată și *Nud*.

În 1946, prin concurs obține bursa statului francez pentru sculptură. Timp de doi ani din 1946, pînă în 1948, este bursier la Paris, atelierelor 8 și 9 în 11 Impasse Ronsin XV-e.

Din Paris scrie celor de acasă: „Trebuie să ne fărîm o viață simplă, degajată de inutil, cu mai mult fond, cu mai mult adevăr”.

Ar vrea apoi să scrie o carte despre Brâncuși, vroia să-l convingă să-i pozeze pentru un portret. „Maestrul vine adeseori la mine, a fost chiar mulțumit de felul cum am pornit la muncă și felul cum lucrez, în special tenacitatea mea de a vedea materialul, forma”.

Din aceste căutări va prinde forme *Reculegere*, *Tors* și *Cap de față*, acestea din urmă expuse în 1947 la „Naționale des beaux-arts” (Salon de Printemps) în sala de onoare, alături de lucrările lui Fix-Masseau și Contesse — retrospective, Delhameau, Sandoz, Morlaix, Mircea Basarab și Honoré.

„Materie fremătătoare și plină de emoție”, scrie Denys Chevalier în paginile revistei Arts.

Călătorește mult, vizitează Italia, în care scop Brâncuși îi dăruiește pentru drum un sac cu cutii de conserve. În 1947 străbate Coasta de Azur cu bicicleta. Revelionul lui 1 ianuarie 1948 îl petrece cu Brâncuși. „*Cap de față*” revine în estompele sale de gips mereu în discuție, etalonînd finețea artistului, *Portretul domnișoarei Croissant*, datînd și el 1948, vine să confirme plasticitatea remarcabilă a lui Teodorescu. Confirmarea deplină la Salon de Printemps din Paris încunună cea mai minunată etapă din viața artistului — cunoașterea materiei.

Invitat în Argentina la o expoziție internațională de artă modernă, se instalează la Buenos Aires. Se ocupă de ceramică. În 1950 se mută la Hurlingham, unde lucrează ceramică. La Buenos Aires și la Hurlingham își construiește singur cuptoare de ars ceramică... Și n-am mai amorțit ca de obicei, încă un sfer de ceas și încă unul, ci m-am repezit cu mîinile în lut ca un infometat într-un codru de piine”, scrie artistul. Și după asta lasă zilele să treacă în trudă de ocaș, fără să știe de nimeni și de nimic. În atelier se vede în fața materiei „încercînd să-i dea o altă justificare” (...) îmi pune probleme atît de variate încît ajung uneori să mă contrazic de la o zi la alta”.

Incurabila suferință a mamei sale îl zdruncină adînc — e luna lui octombrie din anul 1948. „De ce sînt la mii și mii de kilometri, fără să pot să-i sărut ochii frumoși și triști? De ce am plecat aiurea? Tot pentru tine, mamă, ca să te bucuri de mine... O, doamne, de ce nu sînt și eu lingă patul ei, să-i dau din sănătatea mea, din forța mea, din trupul meu”.

Noiembrie 1948, Buenos Aires. „... Tîrziu, cînd a venit colegul meu de cameră, mi-a dat scrisorile; am rupt o margine de plic. O bucățică de hîrtie cu litere și semne de tipar a căzut jos — scrie artistul —. Era ferparul”.

Moartea mamei sale este copleșitoare. Umblă năuc căutînd-o. Nu crede în „caracterul definitiv” al scrisorilor de acasă. Și cînd apoi în timp, totul se limpezește, mărturisește la 19 decembrie 1948:

„Asupra a două caractere aș putea scrie la infinit: Mama și maestrul Brâncuși.”

La 12 septembrie 1951, i se scoate tot pectoralul sting. Dar tot organismul, la examen, răspundea excepțional. Crede în sănătatea lui de fier.

La 2 februarie 1952 scrie din Paris, tot din 11, Impasse Ronsin Paris XV-e:

„Moș Brâncuși a fost tare bolnav, însă acum ies din nou să-și plimbe saboții, la cumpărături”. Sau: „Nu mai am dureri ca înainte... piciorul de asemeni îl plimb prin expoziții, muzee, fără eforturi. Mina dreaptă o ridic însă anevoie...” Dar este sigur că o să treacă.

La 21 februarie scrie că „a simțit ceva putere în brațe și aleargă la atelier”... Iată-l renunțînd: „Am luat un bloc alb și avid am lăsat ciocanul să cadă. Astăzi mi-am mîngîiat piatra și am oftat trist. Am rămas alături de ea, privînd-o pînă seara tîrziu.” (Este piatra de pe momîntul său de apoi).

„oare să fi fost ultimele lovituri din ritm?” — se întreabă artistul.

„E greu cînd te despărți de iubită, dar e mult mai greu să-ți lași dalta alături de blocul de piatră neterminat...”

Artistul se simte mai singur ca niciodată. „Totul este un mare nimic”.

Sculpturile sale au rămas în Argentina.

„Nu avea nimic — scrie doctorul Pascu Atanasiu, și din tot ce-a rămas împărțise la niște băieți săraci...”

Au rămas cîteva zeci de lucrări a căror valoare crește, vibrația lor emoțională dezvoltîndu-se tot mai pregnant. Iată cîteva din ele:

Hamal, gips verde, colecția Romeo Ionescu str. Al. Popov 101,

Mască (portretul Olgei) colecția Ana Mitrea.

Femeie cu coc, colecția pictorului Gheorghe Ionescu.

Toate vădesc virtuozitatea unui făuritor de univers liric al autoului, — artistul elevat, gînditor al neliniștilor.

Toată viața tînjise să alunge frigul din piatră și din suflet și în surda lui bătaie cu viața ne-a lăsat lumina statului sale, o lumină urcînd din încremeniri de bronz, din tăceri de lut. Ne-a lăsat un șes de simțire omească pe care abia îl descoperim.

Romulus ZAHARIA